

LITERATÚRA AKO UMENIE

Umelecké dielo

- estetické stvárnenie skutočnosti (nie presná kópia), jej ozvláštnenie umeleckými prostriedkami
- vyjadruje vzťah človeka ku skutočnosti
- pôsobí súčasne na jeho rozum, zmysly, city, podmečuje fantáziu a rozumovú úvahu
- je dokladom tvorivosti človeka, zdôrazňuje originalitu
- je jednou z foriem medziľudskej komunikácie a je súčasťou kultúry

Literatúra

(z lat. littera = písmeno), písomníctvo, všetky písomné záznamy, najmä spoločensky významné, v užšom význame slova je literatúra literárne umelecké dielo

- **umelecká** (krásna, beletria), zameraná na estetický zážitok, napr. historický román, báseň – k pobaveniu, rozptýleniu, úvahám o živote (komplexná pôsobivosť, typizácia, umelecké obrazy)
- **odborná**, zameraná na poznanie, poučenie a informácie, napr. publikácie historické, prírodovedné a technické, učebnice, encyklopédie – obsahuje overiteľné poznatky – vecnosť, fakty
- **náboženská** (liturgická), napr. modlitebné texty, obsahuje ťažko overiteľné poznatky, - viera v existenciu bytostí ovplyvňujúcich konanie a život
- **vecná** (písomnosti), napr. protokoly, žiadosti, vyhlášky, predpisy, zákony, dokumentácia a pod.
- **publicistická** – prináša nielen informácie, ale aj subjektívne hodnotenie, vedie k zamysleniu, napr. reportáž, fejtón
- ako literatúra sa chápe aj slovná či písomná súčasť kombinovaných umeleckých diel: film (literárny scenár), opera, opereta, muzikál (libreto, texty piesní), výtvarné umenie, fotografie (názvy, titulky)

Funkcie umeleckej literatúry

- **estetická** (tlmočí nejaké poňatie krásy a vzbudzuje pocit krásy)
- **citový vplyv**, zmyslové obohatenie
- **formatívne a informatívne funkcie**
 - vzdelávacia, poznávacie, rozvoj schopnosti myslenia a vyjadrovania
 - výchovná – pomáha vytvárať morálne a estetické hodnoty, pôsobenie na život
 - spoločenská – upozorňuje na závažné spoločenské problémy
 - agitačná – pôsobí v prospech nejakej myšlienky, cieľa
 - zábavná - oddychová, poskytuje pobavenie, uvoľnenie, upokojenie

Vnútorne členenie umeleckej literatúry

- **ľudová slovesnosť**
je súčasťou ľudovej kultúry (folklóru), napr. piesne, rozprávky, príslovia, hádanky
- **texty umelej literatúry** (poézia, próza)
výrazový prostriedok spisovateľa je jazyk, život a udalosti sú podávané umeleckými obrazmi

Literatúra ako zábavné čítanie:

- **humoristická**
v popredí sú komické stránky skutočnosti, smiešne postavy a situácie, kritika nedostatkov je satira
- **dobrodružná**
má dramatický dej, napätie, nebezpečné až prekvapivé situácie, víťazstvo dobra, postavy sú jednoznačne dobré alebo zlé
patria tu robinzonády, indiánky, westerny, diela historické, cestopisné, vedeckofantastické
- **klasická detektívka**
rozprávanie o zločincoch s riešením záhady, napínavý a dramatický dej, hľadanie páchatel'a, otázky dobra a zla, viny a trestu, uzavreté prostredie, obmedzený počet postáv, odhaľovanie vzťahov medzi nimi
- **horor**
hrôzostrašné príbehy – tajomné prostredie, magické chvíle (polnoc), dramatické okolnosti (víchrica, búrka), prítomnosť záhadných bytostí, napr. upírov
- **fantasy literatúra**
druh fantastickej literatúry zameranej na nadprirodzené javy, vymyselné svety, fantastické príbehy z minulosti, bájna a rozprávková atmosféra
- **utópia**
druh fantastickej literatúry, podľa latinského spisu Utopia od Thomasa Mora – obraz ideálnej, rozumnej ľudskej spoločnosti, situovanej na vzdialený ostrov mimo reálneho času a priestoru, často zámer sociálno-kritický a satirický
antiutópia - pesimistické obrazy ľudskej budúcnosti v pretechnizovanom a protihumánom svete
- **science fiction** (sci-fi, vedeckofantastická literatúra)
príbehy sa odohrávajú v doposiaľ nepoznanej realite, napr. obraz fiktívnej budúcnosti, doteraz nerealizované experimenty (o katastrofách, utajených formách života, vynálezoch a pod.), tienisté stránky technického pokroku, varovania alebo vízie totalitnej spoločnosti

triviálna literatúra

široký pojem, označuje populárnu, masovú literatúru pre ľudových čitateľov

- v staršej dobe knižky ľudového čítania
- literatúra oddychová, konzumná, komerčná, bestsellery
- beletria nízkej, druhoradej kvality (nenáročnosť) až ku kvalitatívne najnižšej úrovni (brak, gýč)
pre mužov a chlapcov: kovbojky, romány s pirátskou a námorníckou tematikou, niektoré detektívky a kriminálne romány, špionážne prózy, „krváky“, thrillery, westerny, komiks
pre ženy a dievčatá: diela s prevažne milostnou tematikou, erotická literatúra, dievčenské čítanie, preklady vydávané firmou Harlequin a pod.

znaky: tematická odvodenosť, malá pravdepodobnosť diania, často happy end (šťastné rozuzlenie), obľuba v naturalisticky hrôzostrašných zobrazeniach, opakovanie rovnakých motívov, schematickosť deja, postáv, stereotypnosť, povrchnosť, vypätá sentimentalita v elementárnych pocitoch – láska, nenávisť, hnev, pohrdanie... dejové napätie, senzácie, atraktívne prostredie a profesie, prispôsobenie pokleslému vkusu čitateľov, pútavé názvy (komerčný úspech)